

Nederland over... alternatieve sociale zekerheid

van Oorscot, W.J.H.

Published in:
Sociaal bestek

Publication date:
1997

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
van Oorscot, W. J. H. (1997). Nederland over... alternatieve sociale zekerheid. *Sociaal bestek*, 59(4), 12-16.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright, please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Wim van Oorschot

Nederland over...

Alternatieve sociale zekerheid

Er gaat geen week voorbij of er is wel iemand die voorstelt om het stelsel van sociale zekerheid te veranderen. Op onderdelen, waar het met name zou knellen, maar niet zelden stelt men een heel nieuw stelsel voor. Politieke partijen, individuele politici, vakbonden, werkgeversorganisaties, belangengroepen, allen doen ze van tijd tot tijd hun duit in het zakje. In dit artikel staat de mening van de 'gewone burger' centraal.

Nu het stilaan economisch meezit, is de kracht van louter financiële argumenten om het stelsel van sociale zekerheid te veranderen wat afgezwakt, en zijn deze enigszins op de achtergrond geraakt. We halen de EMU-voorwaarden, er is een groei van 3 procent en we hebben volgend jaar enkele miljarden extra te spenderen. De veranderingszucht is hiermee echter niet bekoeld, want er blijven voldoende redenen om over alternatieven voor de huidige sociale zekerheid na te denken. Zo zijn er demografische ontwikkelingen die zorgen baren voor de toekomst, het individualiseringsproces vraagt om verzelfstandiging van rechten, de veranderende man/vrouw-patronen moeten vertaald worden in nieuwe vormen van sociale bescherming, de burger is modern geworden en kan daarom naar verluidt meer zelf verantwoordelijk gehouden worden voor het verzekeren van zijn of haar risico's, flexibele arbeiders moeten beter beschermd worden, het verschil tussen betaalde en onbetaalde arbeid zou moeten verdwijnen, de uitkeringen zouden voor bepaalde groepen omhoog moeten en voor andere juist omlaag etc. Kortom, aan argumenten voor verandering geen gebrek.

De betere voorstellen worden tijdens en (vlak) na hun lancering driftig besproken in de media, op congressen, in vakbladen en zelfs op het net. Het zijn vooral deskundigen en politici die zich dan laten horen. De inbreng van de 'gewone burger' beperkt zich meestal tot een aantal ingezonden brieven met een meer of minder enthousiaste toonzetting. In dit artikel willen we een keer die gewone burgers wat uitgebreider aan het

woord laten over alternatieven voor de huidige sociale zekerheid. We presenteren de antwoorden die ze gaven op een reeks vragen hierover, zoals die gesteld zijn in het TISSER-Solidariteitsonderzoek, een nationaal *survey* uit het najaar van 1995 onder 1.500 personen. We kiezen hieruit de vragen die betrekking hadden op:

- de toekomstige financiering van de AOW;
- de dekking van, wat wordt genoemd, 'nieuwe' sociale risico's, en
- de verdeling van de verantwoordelijkheid voor sociale bescherming tussen overheid en burger.

Toekomstige financiering van de AOW

Het is bekend dat Nederland aan het vergrijzen is. In de komende dertig jaar zal het aantal 65-plussers, en daarmee het aantal AOW-ontvangers, verdubbelen. De kosten van de AOW zullen sterk toenemen en dreigen zelfs onbetaalbaar te worden, als er niet tijdig iets aan gedaan wordt. Er zijn verschillende alternatieven om het probleem op te lossen. We zouden er op de eerste plaats voor kunnen zorgen dat er meer geld voor beschikbaar komt: door de hogere inkomens meer AOW-premie te laten betalen (nu wordt slechts geheven over de eerste belasting-schijf); door de rijkere bejaarden AOW-premie te laten betalen (ze betalen nu niets); door de mensen te verplichten zelf meer te sparen voor hun oude dag; of door de huidige AOW-premie voor iedereen te verhogen en daarmee een fonds voor de toekomst te vormen. Een tweede mogelijkheid is om de uitkerings-

lasten te beperken: de pensioengerechtigde leeftijd kan verhoogd worden (bijvoorbeeld van 65 naar 67 jaar), en we zouden de AOW-uitkeringen kunnen verlagen. Hoe de gemiddelde Nederlander over deze alternatieven denkt, laat tabel 1 zien.

Het blijkt dat de twee meest populaire oplossingen inhouden dat de rijkere meer gaan betalen dan ze nu doen: iets meer dan de helft vindt dat alle hogere inkomens meer premie moeten betalen, en iets minder dan de helft vindt dat van de rijkere bejaarden een bijdrage verwacht mag worden door ze premie voor de AOW te laten betalen. De minst populaire alternatieven houden een vermindering van rechten in. Dit wil men dus nadrukkelijk niet. Tweederde is namelijk tegen het verhogen van de pensioengerechtigde leeftijd tot 67 jaar en meer dan driekwart is tegen het verlagen van de AOW-uitkering. Duidelijk verdeeld is men verder over de verplichting mensen zelf meer te laten sparen en over het vormen van een fonds uit een algemene verhoging van de AOW-premie. Een typisch Nederlands beeld dus, zou je geneigd zijn te zeggen: geen aantasting van rechten a.u.b. en laat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen.

Eigen profijt

Zoals te verwachten valt, denkt niet iedereen er precies hetzelfde over. Met name naar leeftijd en inkomen zijn er verschillen. Alhoewel deze niet erg groot zijn: rond de 10 tot 15 procent. De 65-plussers zelf zijn in deze orde van grootte meer tegen het verlagen van de AOW-uitkering. In dezelfde mate hebben ze er minder moeite mee als iedereen extra zou moeten sparen of als iedereen meer AOW-premie zou moeten betalen, en ze hebben minder moeite met het verhogen van de pensioenleeftijd. Deze oordelen vallen te begrijpen vanuit hun belangenpositie, maar daar staat tegenover dat ze er ook minder moeite mee zouden hebben om de rijkere bejaarden AOW-premie te laten betalen. Naast eigenbelang is het oordeel van de 65-plussers dus ook gebaseerd op het 'sterkste schouders, zwaarste lasten'-principe. Dat het eigen profijt of nadeel niettemin een belangrijke rol speelt, blijkt ook uit

het feit dat de 50- tot 65-jarigen tezamen met de 65-plussers tegen het verlagen van de AOW-uitkering zijn, en samen met de 30- tot 49-jarigen zijn ze sterker tegen het verhogen van de pensioenleeftijd. De 50- tot 65-jarigen, voor wie de pensionering voor de deur staat, wensen dus meer dan de gemiddelde Nederlander geen latere pensionering en geen lager pensioen.

Naar inkomen blijkt, niet verwonderlijk, dat de lagere inkomens meer voor extra financiering naar draagkracht zijn, en de hogere inkomens minder.

Kortom, voorkeuren voor alternatieven om de financiële gevolgen van de vergrijzing het hoofd te bieden, verschillen vooral naar gelang de profijtpositie die men inneemt. De procentuele verschillen zijn echter beperkt. Dit betekent dat men kan blijven stellen dat in grote lijnen de Nederlandse bevolking kiest voor extra financiering, in plaats van voor beperking van rechten. En dat men vindt dat die extra middelen vooral door de rijkere opgebracht moeten worden, of ze nu wel of niet gepensioneerd zijn.

Overigens, dat ongeveer de helft van de Nederlanders van de rijkere gepensioneerden een bijdrage aan de AOW-lasten verwacht, spoort met een andere bevinding in het onderzoek, die erop duidt dat hun positie ten opzichte van de AOW door een belangrijk deel van de Nederlanders niet meer als vanzelfsprekend wordt beschouwd: 41 procent zei namelijk van mening te zijn dat gepensioneerden met een voldoende hoog eigen inkomen minder of helemaal geen AOW-pensioen zouden moeten krijgen.

Nieuwe sociale risico's

In het debat over de sociale zekerheid komt vanuit *gender*-optiek met enige regelmaat het begrip 'nieuwe' sociale risico's naar voren. Daarbij gaat het globaal om omstandigheden die economische zelfstandigheid belemmeren of tot uitkeringsafhankelijkheid leiden en waarin, als gevolg van de rolverdeling tussen mannen en vrouwen, vooral vrouwen terecht komen. Men spreekt ook wel van typische 'vrouwenrisico's' – bijvoorbeeld het uitkeringsafhankelijk worden na echtscheiding. Maar ook, het economisch afhankelijk zijn van de partner in het geval dat men geheel of gedeeltelijk stopt met werken om kinderen te verzorgen en op te voeden.

Gepleit wordt voor het inrichten van

- ... *Steun voor verplichte verzekering tegen kosten thuisverzorging zieke gezinsleden ...*

aparte sociale verzekeringen die moeten voorzien in financiële behoefte anders dan door middel van de bijstand (die vooral voor vrouwen snel een armoedeval wordt), en om een meer sekseafhankelijke verdeling van zorgtaken te bevorderen, waardoor vrouwen meer kansen krijgen op arbeidsparticipatie en economische onafhankelijkheid. Men heeft het dan over nationale volksverzekeringen, zoals nu bijvoorbeeld de AOW, waarvoor ieder premie betaalt over het inkomen en waarop ieder aanspraak kan maken als de omstandigheden zich voor-

doen. Concreet kan men denken aan een verplichte volksverzekering voor de financiële gevolgen van echtscheiding en voor die van het krijgen en opvoeden van kinderen (bijvoorbeeld voor de kosten van kinderopvang en het opnemen van ouderschapsverlof).

Zonder uitputtend te willen zijn zou men onder het thema nieuwe sociale risico's ook aan andere sociale verzekeringen kunnen denken. Bijvoorbeeld, in het kader van een betere verdeling van zorg- en arbeidstaken, aan een sociale verzekering die voorziet in de financiële gevolgen (een zekere loondoorbetaling) van het thuis verzorgen van zieke familieleden. En in het kader van een betere verdeling van bestaande werkgelegenheid aan een sociale verzekering die voorziet in vervroegde pensionering voor alle werkenden en zelfstandigen of een verzekering die voorziet in de financiële gevolgen van studieverlof.

In het onderzoek is aan respondenten gevraagd wat men van het idee vindt om dergelijke nieuwe sociale verzekeringen in te richten en verplicht te stellen. De antwoorden staan vermeld in tabel 2.

Taboe

De tabel toont dat het idee om een nationale, verplichte sociale verzekering in te voeren die voorziet in de financiële gevolgen van het thuis verzorgen van zieke familie- of gezinsleden door de helft van de Nederlanders gezien wordt als (heel) goed. Slechts een kleine minderheid acht het een slecht of heel slecht idee. Het idee voor een nationale verzekering voor vervroegde pensionering kent eveneens meer voor- dan tegenstanders. Voor beide ideeën lijkt dus een maatschappelijk draagvlak aanwezig. Dit lijkt duidelijk nog niet het geval te zijn voor het idee om sociale verzekeringen in te richten die voorzien in de kosten van het opnemen van ouderschapsverlof en de kosten van kinderopvang. Er zijn meer tegenstanders dan voorstanders. Noch is er op dit moment een overtuigend draagvlak voor een sociale verzekering die studieverlof voor werkenden tot een normale, voor iedereen toegankelijke, mogelijkheid zou maken. Een sociale verzekering om te voorzien

Tabel 1 Oordeel over alternatieve oplossingen voor onbetaalbaar wordende AOW (in procenten)

	(sterk) voor	voor noch tegen	(sterk) tegen
De hogere inkomens meer AOW-premie laten betalen dan ze nu doen	55	23	18
Gepensioneerden met hogere inkomens AOW-premie laten betalen	45	21	28
Mensen verplichten zelf extra te sparen voor oude dag	30	32	35
De huidige AOW-premie verhogen en daarmee fonds vormen	28	41	26
De pensioengerechtigde leeftijd verhogen (65 naar 67)	14	21	62
De AOW-uitkeringen verlagen	3	15	79

in de financiële gevolgen van echtscheiding lijkt simpelweg taboe: ruim tweederde vindt het een slecht idee.

Maatschappelijke opvattingen

Ook hier zijn er groepen met meer uitgesproken meningen. Vooral leefvorm, leeftijd en opleidingsniveau doen er toe. Voor wat betreft leefvorm blijkt dat alleenstaanden, zonder partner of kinde-

Ouderen zijn steeds minder voorstanders van nieuwe verzekeringen
(foto: Ben van Oosterbosch)

ren, wat meer dan gemiddeld (in de orde van grootte van 5 tot 10 procent) tegen verzekeringen voor ouderschapsverlof en kinderopvang zijn. Verzekeringen voor dergelijke 'demografische risico's' zijn minder in hun belang. De eenoudergezinnen zijn meer voor een verzekering voor het thuis verzorgen van zieke gezinsleden, wat voor hen belangrijker is, dan voor degenen die in voorkomende gevallen de verzorging met een partner zouden kunnen delen. De eenoudergezinnen zijn verder minder tegen verzekeringen voor ouderschapsverlof en kinderopvang, en ze zijn meer voor een verzekering die voorziet in de gevolgen van echtscheiding. Evenals bij de alleenstaanden speelt bij de eenoudergezinnen de eigen belangenpositie dus een rol. Dit lijkt ook het geval te zijn bij de meningen van verschillende leeftijdsgroepen. In die zin dat de 65-plussers,

die bij alle genoemde nieuwe verzekeringen minder direct belang hebben, steeds minder voor en meer tegen zijn. De jongeren onder de dertig, die in de toekomst nog zouden kunnen profiteren van dergelijke nieuwe verzekeringen, laten precies het tegenovergestelde beeld zien. Zij zijn meer voor en minder tegen de nieuwe verzekeringen. Zelfs ten opzichte van de middengroep van 30- tot 65-jarigen die, gezien hun levensfase, er het eerst en het meest direct van zouden kunnen profiteren. Dit doet vermoeden dat de openheid van de jongste leeftijdsgroep voor nieuwe sociale-zekerheidsregelingen niet alleen samenhangt met hun profijtpositie, maar ook te maken heeft met hun klaarblijkelijk modernere ideeën over de wijze waarop de maatschappij ingericht zou moeten zijn.

Eenzelfde openheid is aanwezig onder de hoogst opgeleiden (hbo, wo). Zij zijn namelijk ook meer voor een aantal nieuwe sociale verzekeringen, zoals een verzekering voor de kosten van ouderschapsverlof en voor de kosten van kinderopvang, en ze zijn meer voor een verzekering voor het opnemen van studieverlof door werkenden.

Kortom, in het oordeel over nieuwe sociale verzekeringen spelen verschillen in belangenpositie een rol, maar vermoedelijk ook verschillen in maatschappelijke opvattingen en ideeën. De jongeren onder de dertig en de hoogopgeleiden staan het meest open voor vernieuwing.

Verdeling van de verantwoordelijkheid

Een van de wezenlijke actuele discussiepunten op het vlak van sociale bescherming is de vraag, wie van de betrokkenen

– overheid, sociale partners, burgers – waarvoor verantwoordelijkheid zou moeten dragen. Tot voor kort kenden we een situatie waarin de overheid het grootste deel van die verantwoordelijkheid voor zijn rekening nam. Ze organiseerde en beïnvloedde een scala aan landelijke sociale verzekeringen, waarvan ze de deelname verplicht stelde. Om een aantal verschillende redenen is er echter een trend op gang gekomen om die verantwoordelijkheid meer te leggen bij de sociale partners en bij de burger zelf. Dit zou leiden tot een efficiënter stelsel, waarin partijen duidelijker geconfronteerd worden met de lasten van sociale verzekering, tot meer keuzevrijheid en flexibiliteit, waar de moderne burger om zou vragen, en het past in de meer algemene filosofie van de terugtrekkende overheid.

Wat vindt de gemiddelde Nederlander nu van de rol die overheid, sociale partners en burgers zelf zouden moeten spelen in de bescherming tegen sociale risico's?

'Erkende' en 'eigen' risico's

Moeten sociale verzekeringen door de overheid verplicht worden gesteld, zoals nu het geval is, of moet men het aan de burgers zelf overlaten of ze zich wel of niet willen verzekeren? Met andere woorden, wie is in de ogen van de gemiddelde Nederlander hoofverantwoordelijke voor de sociale bescherming tegen een aantal met name genoemde risico's? Tabel 3 toont de antwoorden op deze vraag.

Het blijkt dat een meerderheid van de bevolking voor wat betreft de erkende sociale risico's van mening is dat de over-

Tabel 2 Opinie over een nationale, verplichte sociale verzekering voor de financiële gevolgen van... (in procenten)

	(heel) goed idee	slecht noch goed	(heel) slecht idee
het thuis verzorgen van zieke familie- of gezinsleden	50	31	13
vervroegde pensionering	41	30	22
ouderschapsverlof	25	30	38
kinderopvang (oppas en crèches)	22	27	46
studieverlof voor werkenden	19	34	40
echtscheiding	6	19	69

heid de verantwoordelijkheid heeft om nationale verzekeringen in te richten (56 tot 72 procent). Het sterkst geldt dit voor ziekte en arbeidsongeschiktheid en in wat mindere mate voor pensioenen en werkloosheid. Slechts een zeer klein deel is van mening dat de verzekering tegen deze risico's in de eerste plaats de verantwoordelijkheid van de burger zelf is.

Men wil dus duidelijk dat de overheid een grote rol speelt in de sociale bescherming van burgers en werknemers. Met betrekking tot gebeurtenissen die vooral voor vrouwen grote nadelige financiële gevolgen kunnen hebben, ligt het duidelijk anders. De overgrote meerderheid vindt namelijk dat de financiële gevolgen van scheiden en beëindigen van samenwonen tot de verantwoordelijkheid van de burger zelf behoren. Opvallend is ook dat men de financiële gevolgen van het krijgen van kinderen tot de hoofdverantwoordelijkheid van de burger zelf rekent. In feite behoren deze laatste gevolgen tot de erkende sociale risico's waarvoor de overheid de Algemene Kinderbijslag in het leven heeft geroepen. Deze is in de jaren zestig en zeventig stapsgewijs ingevoerd. De bevinding hier zou er op kunnen duiden dat de legitimiteit van de kinderbijslag sindsdien aan kracht heeft ingeboet.

In de ziektekostenverzekering wordt bij de verantwoordelijkheidsverdeling tussen overheid en burgers een onderscheid gemaakt naar het inkomensniveau van burgers: een verplichte, nationale en uniforme Ziekenfondsverzekering voor de lagere inkomens en een vrijwillige, private verzekering voor de hogere inkomens. In principe zou men een dergelijk sys-

teem ook kunnen invoeren in de sociale zekerheid. Desgevraagd blijkt echter dat Nederlanders daar niet zo'n voorstander van zijn. Slechts 19 procent zou het een (heel) goed idee vinden, terwijl bijna de helft (45 procent) het een (heel) slecht idee vindt.

Sociale partners

Naast overheid en burgers zijn ook de sociale partners partij. Met name ten aanzien van de werknemersrisico's van ziekte, arbeidsongeschiktheid en werkloosheid. Op dit moment bepaalt de overheid (nog) voor het grootste deel hoe de sociale verzekeringen voor deze risico's eruitzien. Bijvoorbeeld, hoe hoog de uitkeringen zijn, onder welke voorwaarden men recht heeft, hoe lang de uitkering duurt etc. In het geval van arbeidsongeschiktheid en werkloosheid bepaalt de overheid vrijwel de gehele regeling. Maar ook bij de onlangs geprivatiseerde bescherming tegen het ziekterisico is nog steeds sprake van een grote overheidsinvloed (denk aan de verplichting tot doorbetaling van 70 procent van het loon, de collectieve ZW voor bijzondere groepen en het mogelijk ingrijpen indien het geprivatiseerde deel problemen oplevert voor bepaalde bedrijven). In het onderzoek is aan de respondenten gevraagd wat zij vinden van de grote rol van de overheid bij de inhoud van de werknemersverzekeringen. Vinden zij die rol terecht, of vinden zij dat die verzekeringen overgelaten moeten worden aan het overleg tussen werkgevers en werknemers en de afspraken die zij daarover onderling maken?

Uit de antwoorden blijkt dat men ook in

dit geval geneigd is een groot deel van de verantwoordelijkheid bij de overheid te leggen. Dat de overheid zelf de inhoud van de werknemersverzekeringen moet bepalen, vindt namelijk 41 procent, terwijl 19 procent vindt dat overheid en sociale partners dit samen moeten doen. Slechts 24 procent vindt dat het geheel overgelaten moet worden aan het overleg tussen werknemers en werkgevers.

Jongeren staan het meest open voor vernieuwingen (foto: Ben van Oosterbosch)

Kortom, de gegevens tonen dat men er over het algemeen sterk voor is dat de overheid de collectieve verantwoordelijkheid voor sociale bescherming op zich neemt. Behalve als het gaat om situaties waarop men zelf als individuele burger een grote invloed heeft (scheiden, kinderen krijgen). Dan zou de burger zijn eigen verantwoordelijkheid moeten nemen.

Beschermende overheid

Zowel naar leefvorm, leeftijd, inkomen als participatiepositie doen zich binnen dit algemene patroon een aantal interessante verschillen voor.

Naar leefvorm blijkt dat de thuiswonende kinderen (de jongeren dus), vergeleken met alleenstaanden en gezinshoofden, duidelijk minder (in de orde van

Tabel 3 Oordeel over wie verantwoordelijk is voor de sociale verzekering tegen de gevolgen van... (in procenten)

	(helemaal) overheid	midden	(helemaal) burger
ziek worden en daardoor niet meer kunnen werken	72	15	9
arbeidsongeschikt worden	71	16	9
overlijden partner	64	17	12
oud worden (pensioen)	57	21	15
werkloosheid	56	18	16
kinderen krijgen	8	15	74
echtscheiden	6	13	76
beëindigen van samenwonen	5	12	77

grootte van 15 tot 20 procent) de overheid als hoofverantwoordelijke aanwijzen voor de sociale verzekering. Met name die tegen de erkende sociale risico's van ziek worden, arbeidsongeschikt worden, overlijden van partner, oud worden en werkloos worden. Zij achten meer de individuele burger hiervoor verantwoordelijk, of kiezen meer voor een middenpositie. Hun mening ten aanzien van de verantwoordelijkheid voor de 'demografische risico's' van kinderen krijgen, echtscheiden of beëindigen van samenwonen wijkt niet af van het gemiddelde.

Hun tegenpool bestaat uit de alleenstaanden zonder kinderen. Deze groep acht over de hele linie van de erkende sociale risico's meer dan gemiddeld de overheid verantwoordelijk. Het lijkt er op dat alleenstaanden, bij afwezigheid van een partner, 'voor het geval dat...' toch graag de overheid achter de hand willen houden.

Bij de demografische risico's zien we een duidelijk belangeneffect. Ten aanzien van de financiële gevolgen van het krijgen van kinderen kiezen de alleenstaanden en de gezinnen zonder kinderen meer voor individuele verantwoordelijkheid. En ten aanzien van de financiële gevolgen van echtscheiding en beëindigen van samenwonen kiezen de eenoudergezinnen duidelijk veel minder voor de individuele verantwoordelijkheid.

Naar leeftijd is er bij de meningen over de erkende sociale risico's van ziek worden, arbeidsongeschikt worden en overlijden van de partner een scheiding aanwezig tussen degenen die ouder zijn dan 50 jaar en zij die jonger zijn. De ouderen achten in sterkere mate de overheid verantwoordelijk, de jongeren minder. De jongeren kiezen meer een middenpositie, dan dat ze nadrukkelijker de verantwoordelijkheid bij de individuele burger leggen. Zo wijst 80 procent van de ouderen de overheid als hoofverantwoordelijke aan voor de sociale verzekering bij ziek worden en 67 procent van de jongeren. Bij het arbeidsongeschiktheidsrisico ligt dit op respectievelijk 79 en 66 procent en bij het risico van overlijden van partner op 72 en 60 procent.

We vermoeden dat het verschil tussen de twee leeftijdsgroepen eerder te verklaren is uit een verschil in belangenpositie (de

risicokansen van ouderen zijn groter ten aanzien van de genoemde risico's), dan uit een verschil in houdingen of opvattingen. Dit wordt ondersteund door het feit dat ten aanzien van het risico van oud worden de ouderengroep in twee delen uiteenvalt: de 65-plussers, die 'de buit al binnen hebben', kiezen hier minder dan de 50- tot 64-jarigen voor de overheid als hoofverantwoordelijke. De jongeren, overigens, wijzen ook hier het minst de overheid aan (46 procent). Het lijkt er dus op dat, naarmate de kans groter is om persoonlijk geconfronteerd te worden met een sociaal risico, men zich sterker wil verlaten op de beschermende overheid.

Naar inkomen is bij alle onderscheiden risico's, zowel de erkende als de demografische, de tendens aanwezig dat de hogere inkomens minder de overheid en meer de individuele burger verantwoordelijk achten.

Afhankelijk van het risico verschillen zij hierin zo'n 5 tot 10 procent met de midden- en lagere inkomens.

Verder blijkt dat de uitkeringsgerechtigden in sterkere mate de overheid als ver-

...Kiezen voor

individualisme of voor

de collectieve paraplu ...

antwoordelijke aanwijzen voor de erkende sociale risico's.

Kortom, jongere leeftijdsgroepen (onder de 50) en mensen in de hoogste inkomensgroep achten minder dan gemiddeld de overheid verantwoordelijk voor sociale verzekeringen tegen sociale risico's, ouderen (50+), uitkeringsgerechtigden daarentegen meer.

Voor wat betreft de mening over de vraag of het een goed idee is om sociale verzekeringen verplicht te stellen voor de lagere en middeninkomens, en om het aan de hogere inkomens zelf over te laten of ze zich willen verzekeren, is gebleken dat deze alleen samenhangt met het inkomensniveau, en wel op een opvallende wijze.

De hoogste inkomensgroep, waarvan we

net zagen dat ze meer voor individuele verantwoordelijkheid ten aanzien van sociale risico's is, vindt het een slechter idee dan de midden- en lage inkomensgroepen. Van de hoogste inkomensgroep vindt namelijk 54 procent het een slecht idee, van de middengroep 45 procent en van de laagste groep 38 procent. Betekent dit dat de hogere inkomensgroep met de mond het individualisme belijdt, maar als het erop aankomt, per saldo toch zal kiezen voor de collectieve paraplu?

Conclusies

De vraag was hoe de Nederlandse bevolking denkt over een aantal alternatieven voor de huidige sociale zekerheid. Het blijkt dat de gemiddelde opinie over hoe de toekomstige stijging van de AOW-lasten opgevangen moet worden aan de ene kant behoudend is, omdat men kiest voor een bekend patroon: 'geen aantasting van rechten a.u.b. en pas het principe toe dat de sterkste schouderaars de zwaarste lasten moeten dragen'. Aan de andere kant zijn er aanwijzingen gevonden dat het taboe van een inkomensafhankelijke AOW op doorbreken staat. Behoudend is men ook daar waar men nog in meerderheid het inrichten van nationale verplichte verzekeringen afwijst die zouden voorzien in de kosten van kinderopvang, studieverlof voor werkenden en de financiële gevolgen van echtscheiden. Vernieuwend is daarentegen dat er een draagvlak blijkt te zijn voor nieuwe sociale verzekeringen die voorzien in de financiële gevolgen van het thuis verzorgen van zieke gezinsleden en van vervroegde pensionering. Voor wat betreft de verantwoordelijkheidsverdeling tussen overheid, sociale partners en burgers kiest men duidelijk voor een blijvende grote rol van de overheid. In weerwil van ideeën over de mondige en zelfverantwoordelijke moderne burger schuilt de gemiddelde Nederlander als het erop aankomt toch nog steeds graag onder de collectieve paraplu, hogere inkomens niet uitgesloten.

Dr. Wim van Oorschot is voorzitter van de vakgroep Sociale Zekerheidswetenschap van de Katholieke Universiteit Brabant.